

עבודה זרה טו

עניין: שביתת בהמה בשבת

שואל ומשיב קמא ח"ג סי' סד

לאני בעניי אס שאיני כדאי לחוות דעו ובמקום גדולים אל תעמוד, בכל זאת תורה היא. ולפע"ד היה נראה בכונת רבינו, ומקודם אומר מה שיש להסתפק בהך לאו דמחמר דהתורה אמרה לא תעשה כל מלאכה, יש להסתפק אם מה שהזכירה התורה שלא לעשות מלאכה בבהמה אם הוא מצד המלאכה בעצמה, כמו שאסרה תורה לאדם כמו כן אסרה לבהמה של ישראל, ועי"ז נסתעף ג"כ שמצווה על שביתת בהמתו ג"כ. או שעל הבהמה לא קפיד התורה על המלאכה, ורק שצריך קפידת התורה שתנוח בהמתו של ישראל, וממילא ע"י שמצווה שתנוח ממילא עי"ז נסתעף איסור המלאכה. ולפע"ד היה נראה להכריע בדמיון שבעצם המלאכה חשיבה, י"ל דגם על בהמה מצווה שלא לעשות הוא ובהמתו מלאכה בשותפות, אבל מלאכה גרועה כמו הוצאה שמלאכה גרועה היא גם באדם¹³, א"כ מה שצוה התורה לנוח בהמתו הוא מטעם למנוח ינוח ולא מטעם המלאכה.

ובלא"ה נראה לי דבר חדש דלא שייך בזה משום שביתת בהמתו, והנה שם [ע"א] אמרו מי שהחשיך לו בדרך יכיר ודקדקו הקדמונים¹⁶ מזה תוספת שבת לאו דאורייתא. ולפע"ד היה נראה דבר חדש, דלענין שביתת בהמתו ודאי דאינו מצוה על תוספת שבת, דבשלמא כשהוא מוזהר מצד מלאכה דלא תעשה מלאכה אתה ובהמתך, י"ל דבהמה דומיא דדידה דאז הוא מוזהר על תוספת שבת גם בהמתו מוזהר, אבל אם המצוה הוא משום למנוח ינוח ושם כתוב ביום השביעי, ואף אם לא נכתב הא העיקר הוא משום שבת, אבל התוספת שבת האדם נצטווה ולא הבהמה, וז"ב כשמש¹⁷.

ובזה מיושב היטב קושית הר"ן בפ"ק דע"ז דף ט"ו [ע"א¹⁸] בהא דאמרו [שם] גזירה משום נסיוני ויהיה מחמר, והקשה דלמה לי מצד מחמר תיפוק ליה דמצווה על שביתת בהמתו. ולפי מ"ש אתי שפיר, דשם אמרו דלמא מזבין ליה סמוך לשבת ובה לא שייך משום שביתת בהמתו רק משום מחמר, ומעתה גם שם לא שייך משום שביתת בהמתו, וז"ב מאד¹⁹.

אור שמח שבת פכ"ה הכ"ו

בשבת הוא ענין מושאל והכונה היא דלענין שבת חזינן דרממנא קפדה רק על צע"ס שיצטוו ויטחו שורך ותמורך וכל בהמתך משום דלית בהו הרגשה נער מלאכה ורממנא רממנא שצצצת קודש להוראת חדוש העולם וההשגחה ינותו ויתענגו כל צעלי נפש חי צעלי ההרגשה וכיון דרואין אנו שהמורה חששה לנפש החי בשבת צאופן שהוא מצטער שיטח בשבת וכמו שדריש במכילתא יכול לא יימחו מולש כו' ת"ל למנוח ינוח ואין זה נוח אלא נער [הציא] תוס' קכ"ב] לכן לא גזרו חכמים איסורי ידיהו כמו מצטל כלי מהיכנו בשבת משום נער צע"ס. וזה מכיון הירושלמי פ' משילין שני' היא שהוא מזהר על שצצצת בהמתו ולכן ירד משום נער צע"ס יעו"ש דהמורה רממנא שיתענגו צע"ס מקדושת יום השבת איברא כ"ו אינו אלא למ"ד דשצצצת כלים ליכא בשבת אצל למ"ד דאף בכלים מחמר בשבת היכא דהכלי עבדי מעשה ע"כ המזהר היא משום האדם שיהיו כל ענייני נפסקים וסוגים בשבת שלא יהא לנו טרוד בהן וכאלו כל מלאכתו עשויה א"כ לא הי' מכיון המורה מזה הרגשה צע"ס כלל ולכן כתב ההמ"ג פ"ו

מכילתא משפטים פ"ב

ריח למנוח ינוח שורך ובהמתך [שם]. והוסיף לו הפתוב ינוח אֶחָד לְהִיּוֹת תוֹלֵשׁ מִן הַקֶּרֶקַע וְאֹכֵל. אֵתָּה אוֹמֵר לְקֹדֶם בָּא, אוֹ לֹא בָּא אֶלָּא שִׁיחֶבְשָׁנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֶמְרָתָּ, אֵין זֶה יָנִיחַ אֶלָּא צַעַר, תִּלְמוּד לומר 'למנוח ינוח שורך ובהמתך', הוסיף לו הפתוב ינוח אֶחָד, לְהִיּוֹת תוֹלֵשׁ מִן הַקֶּרֶקַע וְאֹכֵל:

מלבי"ם על המכילתא

ריח למנוח ינוח שורך. המנוחה הוא הפך הטלטול אם טלטול גופני אם טלטול נפשי, ואם יכלא השור והחמור בכלא בל יצא החוצה בזה לא ינוח לו, וע"כ שמדבר מן המנוחה שיצדק אצל השור שאתה לא תעשה בו מלאכה, אבל השור כשרועה בשדה אע"ג שעושה מלאכה ותולש מן המחומר זה נחשב אצלו למנוחה, ועם מנוחה משתתף גם נחת רוח הפנימי, ובא בכפל שם נחת, ונחת שלחנך מלא דשן (איוב ל"ו, ט"ז) על נחת הנפשי, וע"כ בעשרת הדברות אמר לא תעשה כל

שערי יושר שער ה' פ"ט

זה, דהנה צנתי ע"ז דף ט"ו שקיל וטרי הש"ס שם לענין שצצצת צנתי אס שאלה ושכירות קניא או לא, וכן לענין אכילת תרומה של צנתי כהן אס השכירה לישראל או להיפוך, וכן לענין איסור הכנסת ע"ז צנתי ישראל שקיל וטרי שם שאלה ושכירות, והנה אף אס שכירות קני' אין זה רק קנין פירות ועוד גרע מקנין פירות דלפיליג צנתי תנאי ואמוראי אס ק"פ כהנהג"ד או לא, וכמש"כ התוס' צנ"צ דף כ"ז ע"א ד"ה לא שם עשרה וכו' יעו"ש, וכבר עמדתי ע"ז כמשתומם למה צנ' דברים אלה נקט הש"ס דלא צעין קנין הגוף, וחשוב קנין שכירות, מה שקטויה למלאכה לחיה זמן, קנין כספו לענין אכילת תרומה וכן קרינן צנ' צנתי וציתך, ולא מלאתי מי שיתעורר צנ', וציתתי ענין זה צמק"ל הנראה לענ"ד צטעמא דמילתא דנקט הש"ס לענין הני ג' דברים דסגי צקנין שכירות, דנכל דוכתי דמלתי צצ"ס דצענין קנין הגוף הוא צענינים שהקנין מחדש דין על הצעלים, וצנתי ג' דברים הוא שהקנין מחדש על החפץ, דנכל דינים דעלמא עיקר חלות הדין הוא על הגנרל שהוא צעל הקנין, כגון לענין דין יום או יומים אס חייב על הריגתו, וכן אס חייב להציא צכורים, וכן לענין מכירה מי הוא הצעלים למכור את הגוף עכשיו וכיו"צ, וצנתי ג' דברים הוא דין חפץ שצנתי ישראל לריכה לשנות ממלאכה, ואף אס הצעלים אינם יודעים כלום אס הצנתי עושה מלאכה או לא, וכן אס צנתי ישראל לוכלת צתרומה נעשה איסור גס שלא צדיעת הצעלים, וכן הוא אס הוצא ע"ז צנתי ישראל, וצתתי שם דלענין דין הצעלים ענמם, נקטו חז"ל דעיקר הצעלים נחשבים מי שיש לו צחפץ קנין עולמי, דגם קנין של אס"ז הוא נחשב כחילו יש לו עכשיו, וכמו דמשמע ענין זה צנתי צ"ק דף ז' דמי שיש לו שדות וצתתי ששים מלתיים זון לאחר זמן חשי צעשיר דלינו רשאי ליקח מעשר עני, ונחשב כעשיר שהוא צדך דלינו יכול להשיג עכשיו להוציא נכסיו על מחסוריו יעו"ש. ולענין הדין שמתחדש על החפץ צחמתי קנין הצעלים אין קנינם צעתי גורם על החפץ לשנות דינו עכשיו, ותלוי רק למי קנוים הכוחות והפירות של זמן ההוא, ואין כלן מקום לצלר ענין זה צפרות, אצל עכ"פ מפורש צנתי דלענין הנך ג' דברים סגיא צקנין פירות לחור, ורק אס שכירות לא קניא הוא צגדר זכור ושיעצוד ענלמא, ולפי"ז הי' ראוי לומר דלענין צצצת